

Koncerti hrvatskih autora za violončelo i orkestar

Franković, Janko

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:241896>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-12-03**



Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

JANKO FRANKOVIĆ

**KONCERTI HRVATSKIH AUTORA ZA
VIOLONČELO I ORKESTAR**

DIPLOMSKI RAD



Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

KONCERTI HRVATSKIH AUTORA ZA
VIOLONČELO I ORKESTAR

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. art. Monika Leskovar

Student: Janko Franković

Ak. god. 2021./22.

Zagreb, 2022.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

doc. art. Monika Leskovar

Potpis

U Zagrebu, 31.05.2022.

Diplomski rad obranjen 15.06.2022.

POVJERENSTVO:

1. izv. prof. art. Ivan Novinc _____
2. doc. art. Monika Leskovar _____
3. nasl. doc. Branimir Pustički _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI MUZIČKE AKADEMIJE

Sadržaj

Sadržaj.....	3
SAŽETAK.....	4
SUMMARY.....	4
Uvod.....	5
1. Kompozitori i koncerti	6
1.1. Juro Tkalčić	6
1.2. Rudolf Matz	8
1.3. Vladimir Berdović	10
1.4. Srećko Bradić.....	10
1.5. Božidar Kunc	11
1.6. Bruno Bjelinski.....	11
1.7. Željko Brkanović	13
1.8. Stanko Horvat.....	15
1.9. Zoran Juranić	16
1.10. Milko Kelemen.....	17
1.11. Zvonimir Marković	19
1.12. Adalbert Marković	20
1.13. Ivo Malec	20
1.14. Tomislav Oliver	21
1.15. Toma Prošev	23
1.16. Boris Papandopulo	24
1.17. Dubravko Palanović.....	25
1.18. Frano Parać.....	26
1.19. Ruben Radica.....	28
1.20. Pavle Dešpalj.....	29
1.21. Marko Ruždjak.....	30
1.22. Berislav Šipuš.....	31
1.23. Stjepan Šulek	32
ZAKLJUČAK.....	34
LITERATURA	34
ZAHVALA.....	40

SAŽETAK

Završni rad sadrži biografije dosad poznatih i nepoznatih hrvatskih skladatelja te njihova poznata i nepoznata djela, odnosno koncerte za violončelo. U radu se također nalazi tablica s preglednim popisom koncerata te njihovih izvedbi/praizvedbi. Rad nije realan prikaz svih hrvatskih skladatelja i njihovih djela već je pokušaj sistematizacije- neki skladatelji nisu navedeni jer je i o njima (i njihovim djelima) bilo minimalno informacija iz dostupnih materijala.

SUMMARY

The final paper contains biographies of until now known and unknown croatian composers and their known and unknown works and concerts for cello and orchestra. The paper also contains a table with a clear list of concerts and their performances/premieres. The paper is not a realistic view of every croatian composer and their works but is simply a try at systematisation- some composers are not listed because about them too (and their works) was little to no information from the available sources.

Uvod

Solistički koncert kao glazbena vrsta pojavljuje su u najužem značenju te riječi u 16. stoljeću na koncertnim događanjima u bazilici San Petronio u Bologni.

Oko 1660. se potom pojavljuju sonate za jednu ili više truba uz pratnju gudača. Tu je prisutna antifonalna tehnika koja suprotstavlja trublju koju prati dio gudača naspram čitavog gudačkog korpusa. Dramaturgija skladbe upravo i proizlazi iz odnosa dvaju grupa. Nova skladateljska tehnika dovodi do razvoja tzv. stile tromba. Viole kao agilniji instrument priklanjali su se imitacijama manje agilnog instrumenta, odnosno trube.

Prva ključna osoba u razvoju koncerta bio je Giuseppe Torelli, violinist bazilike San Petronio. Njegovi koncerti za trubu i dalje su sastavni dio repertoara tog instrumenta. Budući da je orkestar bazilike raspušten radi obnavljanja popravka krova, glazbenici truhom za kruhom raseljavaju u druge dijelove Europe. To čini i skladatelj Torelli koji odlazi na sjever Italije i paralelno širi klice koncerta kao vrste diljem Italije. Njegovi prvi koncerti napisani nakon selidbe bili su trostavačni, a u njima oznaka "solo" označava dijelove koncerta u kojima solist svira samo uz pratnju Continua, dok se ostatak orkestra pridružuje kasnije.

U Rimu, prisutna je bila startifikacija orkestra, dakle postojali su ansambli sastavljeni od sposobnih i manje sposobnih svirača. Rimski orkestri mogli su nesmetano djelovati pod mecenarstvom bogatim klera, a smatraju se i pretečama suvremenog orkestra. U takvim orkestrima razlikujemo dve terminologije: concertino te ripieno ili concerto grosso. U skupinu concertina spadaju dvije viole, violončelo te instrument s tipkama. U concerto grosso ili ripieno spadaju 2 skupine violina, viole i basso koj su iznajmljivani po potrebi. Značajna osoba u razvoju rimskog orkestra je Arcangelo Corelli. U njegovim koncertnim djelima osjeća se utjecaj sonate (koncerta) za trubu, sastoje se od 5 do 5 stavaka (poneki i plesnog karaktera). U Veneciji djeluje Tomaso Albinoni kome se pripisuje inovacija trostavačnosti, a raspored tih stavaka podsjeća na opernu simfoniju. Jasno se osjeća utjecaj opere u odnosu solista i orkestra koji ga prati.

Vrhunac razvoja orkestra u razdoblju baroka napravio je Antonio Vivaldi. On podiže funkciju solista s dekorativne na fundamentalnu. Koncerti su ritornelne forme. Ritornello je odsjek koji se ponavlja. Svaki pojedinačni ritornello nakon modulacije u epizodi stabilizira tonalitet i donosi puni zvuk orkestra sa skupom tematskih materijala, a dolazi barem u tri tonaliteta (uključujući i završni, tonički). Svaki ritornello može biti skraćeni, ali i obogaćen novim tematskim materijalom. Solist nastupa uz prozračnu orkestralnu pratnju ili samo uz pratnju Bassa Continua. Vivaldi uvodi i kadencu prije završnog ritornela. Kod koncerata za više solista, skupine ne pretvara u concertino. Polagani stavci pisani su u binarnoj formi (tonika-dominanta, dominanta-tonika), a završni stavci slijede formu prvog stavka s jednostavnošću kao ključnim elementom stila.

Njemački koncertanti stil sintetizira francuski i talijanski ukus. Concerti grossi Johanna Sebastiana Bacha su koncerti za grupu instrumenata uz pratnju Bassa Continua, no bez orkestra. Oživljen je i kontrapunkt. Bach piše i prve poznate koncerta za čembalo.

Nakon 1710. dominantnim postaje koncert za jedan instrument solo i gudače s Basso Continuum. Razvoj koncerta potaknuo je i usavršavanje sviračke tehnike, ali i dizajn

instrumenta kako bi zvuk solista bio što bolji i efektivniji. Također, koncerti su usko povezani s razvojem orkestra. Drugim riječima, oblikovali su prirodu orkestralnog sviranja. Paralelno se podiže ugled instrumentalne glazbe.

Sonatnoj formi orkestar se podređuje tek u drugoj polovici 18. stoljeća.

Violončelo kao solistički instrument uz orkestralnu pratnju jako je popularan tijekom glazbene povijesti, od baroka, ako ne i ranije. Među najvažnijima treba izdvojiti Dvoržakov koncert za violončelo u h-molu te u A-duru, Elgarov koncert za violončelo u e-molu, Haydnov Koncert br.1 u C-duru te Koncert br.2 u D-duru, Schumannov Koncert za violončelo u a-molu...

1. Kompozitori i koncerti

1.1. Juro Tkalčić

Juro Tkalčić (13.02.1877.-15.12.1957.) bio je hrvatski violončelist i skladatelj. Školovao se na Muzičkoj školi HGZ-a u Zagrebu u klasi I. Oertla i J. Eisenhutha te na Konzervatoriju u Beču u klasi F. Hellmesberga. Završio je i Trgovačku akademiju (1895.). Zbog loše financijske situacije često je morao svirati u kavanama i salonskim orkestrima, uglavnom u Parizu.

Međutim, kasnije dobiva titulu jednog od najistaknutijih pariških komornih čelista. Bio je član brojnih komornih sastava od kojih valja izdvojiti klavirski trio s bratom Ivom Tkalčićem i

violinistom F. Schneider Petersonom te trio sa pijanistom L. Levyjem i violinistom N. Lejeuneom. Kao član gudačkih kvarteta „Lejeune“ i „Luquin“ osvaja pozornice diljem Francuske i Europe. Od ostalih komornih nastupa važan je onaj u Londonu (1922.) s izvedbom Schumannovog klavirskog kvarteta u Es-duru. U Zagrebu surađuje s pijanistima Hugom Mihalovićem, Svetislavom Stančićem i Ćirilom Ličarom, a s Vaclavom Humlom i Ć. Ličarom osniva uspješan klavirski trio.

Njegova solistička karijera dobiva zalet nakon dobivene pozicije profesora na Konzervatoriju u Versaillesu (1904.). Glazbeni kritičari često su ga opisivali kao „... savršenog tumača Haydnovog koncerta“ i kao čelista „...kod kojeg ne znamo što treba više hvaliti: čarobni zvuk, tehnika koja ne pozna zapreke ili savršen ukus“ (Le mond de musical, sv.cec...).

Boravak u inozemstvu Tkalčić je iskoristio za izbjegavanje vojnog roka, stoga su ga austrougarske vlasti smatrale vojnim bjeguncem. Vratio se u domovinu tek 1908. nakon proglašenja amnestije Austrougarske Monarhije te koncertira iduće godine uz pratnju orkestra HNK-a. Idući značajniji nastup u domovini zabilježen je 1913. kada nastupa u HGZ-u uz klavirsku pratnju brata Ive. Od međunarodnih solističkih nastupa važni su oni u Pragu (1919.) uz pratnju Češke filharmonije (koncerti Haydna i Saint-Saensa) i Praške filharmonije (Lalo koncert).

Bio je prvi rektor Muzičke akademije u Zagrebu (1922/23.). Pedagoški rad u Zagrebu napušta 1927. te postaje nastavnikom na školi Mokranjac a potom i na Muzičkoj akademiji u Beogradu (1937.). Zbog pedagoškog rada njegovi solistički nastupi postaju sve rjeđi a izuzev komornog muziciranja. Početak Drugog svjetskog rata potaknuo ga je da se vrati u Zagreb a nedugo kasnije odlazi u Dubrovnik. U Dubrovniku djeluje kao profesor u privatnoj školi prof. Krešimira Benića. Kraj rata dopustio mu je povratak u Zagreb gdje se umirovljuje. Zadnji nastup Jure Tkalčića bio je 1952. povodom proslave 75. proslave rođendana i 50. godišnjice umjetničkog rada (Schumann: Träumerei i Tkalčić: Serenade du Pierrot. Umire 15. prosinca 1957.

Juro Tkalčić zapamćen je kao istaknuti čelist i skladatelj. Najveći dio skladateljskog opusa posvećen je upravo violončelu iz kojeg treba istaknuti Koncert u a-molu, Varijacije na međimursku temu „Tužna roža“, „Hajd' u kolo“ i „U magli“ te manje kompozicije za violončelo uz klavirsku pratnju. Za komorne ansamble skladao je klavirski trio, kvartet, klavirski kvintet, šest gudačkih kvarteta (tri su izgubljena) i gudački kvintet.

Koncert za violončelo i orkestar u a-molu, op.10

Juro Tkalčić svoj Koncert za violončelo i orkestar u a-molu piše po uzoru na skladatelje violončeliste koji su pisali koncerte za svoj instrument (G. Goltermann, B. Romberg, F. Servais, K. Davidov, D. Popper). Popper i Davidov su bili Tkalčićevi suvremenici pa se može reći da su na njega najviše ostavili traga. Violončelistička tehnika u njihovim koncertima dostiže svoj vrhunac, stoga se i to može smatrati jednim od glavnih razloga zašto se Tkalčić inspirirao njima.

Ovaj koncert je značajan po tome što je to prvi koncert za violončelo hrvatskog skladatelja. Koncert po sebi ima elemenata folklor, hrvatskih narodnih pjesama. Tkalčić u ovom koncertu ne donosi nikakve inovativne skladateljske tehnike.

Koncert nije doživio zaslužen uspjeh, zbog razdoblja u kojem je nastalo. Smatrao se zastarjelim zbog brojnih romantičarskih značajki.

1.2. Rudolf Matz

Rudolf Matz bio je skladatelj, dirigent, komorni glazbenik i pedagog. Rođen je u Zagrebu 19. studenog 1901. Nakon završene Klasične gimnazije upisuje Muzičku akademiju u Zagrebu. Studij kompozicije završava u klasi Blagoje Berse (1926.), a violončelo u klasi Umberta Fabbrija, Jure Tkalčića. Na njegov umjetnički razvoj te na razvoj njegovih ideja u području tehnike violončela, veliki utjecaj imao je profesor violine Vaclav Huml s kojim Matz i kasnije surađuje. Djeluje kao pedagog u zagrebačkim srednjim školama gdje predaje teoriju (1925.-1940., 1941.-1950.). Kao profesor violončela i komorne glazbe iskušava se na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (1940.-1941., 1950-1972.). Osim pedagoškog rada na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, violončelo predaje i u Gradskoj muzičkoj školi (1945.-1951.), ali i na Akademiji za glasbo u Ljubljani (1947.- 1951.).

Izuzetno je obogatio hrvatski glazbeni život osnivajući brojna društva i orkestre, među kojima su i: Glazbeno društvo intelektualaca (1919.), Zagrebački komorni zbor (1937.), Zagrebački komorni orkestar (1938.), Zagrebački omladinski komorni orkestar (1957.) te Internacionalni omladinski komorni orkestar u Bayeruthu (1962.). Uz to, bio je dirigent Društvenog orkestra HGZ-a (1935.-1937.) i Hrvatskog pjevačkog saveza (1924.-1941.). Kao glavni tajnik i predsjednik Hrvatskog pjevačkog saveza (1924.-1941.) pokreće mjesečnik samog saveza pod

nazivom *Hrvatska narodna pjesma* 1926. Uređivao je i vjesnik Hrvatskog pjevačkog saveza *Glazbeni sklad*. Utemeljio je i prvi predsjedao Udruženja muzičkih pedagoga Hrvatske (1950.) te Odbora violončelista (1950.). Bio je predsjednik i Udruženja muzikoterapeuta Hrvatske.

Boravio je u SAD-u u periodu od 1955. do 1957. Tada vodi hrvatsko pjevačko društvo *Preradović* (Garry, Indiana) te organizira festival Američko-hrvatskog pjevačkog saveza u Chicagu. Međutim, ne djeluje samo kao voditelj i organizator događanja pjevačkih društava, već i kao komorni glazbenik- nastupa u *Chicago Chamber Trio* (B. Zlatich, Margita i Rudolf Matz).

U skladateljskom djelovanju isprva ga privlači vokalna glazba. U svojim djelima povezuje elemente narodnog melosa s impresionističkim obilježjima stvarajući niz djela kojima uspijeva dočaravati osebujna raspoloženja i ugođaje (Faun, 24 pjesme na narodni tekst). Kasnije njegov fokus prelazi na komornu glazbu gdje je i dalje osjetan narodni izričaj. Vješto je uspijeva spojiti klasični motivički rad s folklornih melodija. Njegova najzrelija djela (primjerice gudački kvarteti, II sonata za violončelo, Possacaglia) to najbolje pokazuju. Također, primjenjuje i suvremene vrijednosti skladanja.

Svoje dugogodišnje pedagoško iskustvo obuhvaća u djelu *Prve godine violončela* (u suradnji s Antonijom Janigrom i Vaclavom Humlom). Ta zbirka nudi mogućnost tehničkog savladavanja instrumenta, ali sadržava i muzikalno koncipirane vježbe sa svrhom umjetničkog razvoja učenika. Rezultate rada racionalizacije tehnike violončela iznašao je na brojnim predavanjima i stručnim revijama za što je i nagrađivan.

Zanimljivo je što se u mladosti amaterski bavio atletikom. Suradivao je i s koreografkinjom Anom Maletić, a za tu suradnju je izjavio da mu je pomogla u pedagogiji u smislu točnijeg i prirodnijeg držanja tijela prilikom sviranja.

Umro je 1988. u Zagrebu. Stan Rudolfa Matza i njegove supruge Margite doniran je Muzeju grada Zagreba 22. veljače 1989. Muzej je očuvao autentičan ambijent kako bi što bolje prikazao životno okruženje i mjesto gdje se stvaralo glazbeničkog para.

Elegija i humoreska za violončelo i gudače

Elegija i humoreska za violončelo i gudače jedno je od najizvođenijih Matzovih djela. Nastalo je 1938. Praizvedba se održala 8. ožujka 1939. s Milanom Ećimovićem kao solistom uz pratnju Zagrebačkog komornog orkestra pod ravnanjem samog skladatelja. Djelo odlikuje

odmjerenost i estetika s istaknutim solistom i decentnim orkestrom. I elegija i humoreska se temelje na međimurskim narodnim napjevima. Elegija započinje „quasi cadenzom“ u tempu „Rubato“. Tema se zasniva na napjevu *Vehni, vehni fjojlica* te je bogata ornamentacijom, ali i ponešto varirana. Orkestar potpomaže tu varijaciju s ritamskom gradacijom. Humoreska je zasnovana na napjevu *Tu za repu, tu za len*, a središnji dio stavka kontrastira na napjevu *Sejali smo bažuleka*.

1.3. Vladimir Berdović

Vladimir Berdović rođen je u Dubrovniku 1906. i umro u Zagrebu, 1980. Bio je advokat i muzički kritičar, dok je violončelo i kompoziciju učio privatno u Dubrovniku kod J. Tkalčića, J. V. Vrutickyja i L. M. Rogowskog. Također je završio pravni fakultet u Zagrebu. Od 1945. do 1952. bio je urednik muzičkog programa na Radio-stanici i od 1953. član Gradskog orkestra u Dubrovniku. Bio je zborovođa pjevačkog društva „Sloga“ (1938.-1941.). Od 1953. do 1963. bio je šef glazbenog programa Dubrovačkih ljetnih igara.

Kompozicija: In modo antico za violončelo i orkestar, 1947.

1.4. Srećko Bradić

Srećko Bradić hrvatski je kompozitor. Rođen je u Samoboru 1963. Diplomirao je na Odjelu za glazbenu kulturu na Muzičkoj akademiji te 1986. počinje raditi u Glazbenoj proizvodnji HRT-a. Diplomirao je kompoziciju u klasi Stanka Horvata 1998. i 2000. počinje raditi na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. 2011. postaje redovni profesor kompozicije i teorije glazbe. Dobitnik je nekoliko nagrada za život i djelo: Nagrada rektora Sveučilišta u Zagrebu, Nagrada Fonda *Stjepan Šulek*, Nagrada Grada Samobora za kulturu.

Koncert za violu, violončelo i orkestar

Koncert za violu, violončelo i orkestar stvaran je u razdoblju od 2001. do 2002. godine na osnovi narudžbe Hrvatske radiotelevizije. Koncert je posvećen bračnom paru Snježani i Draganu Rucneru, koji su i potaknuli njegov nastanak. Koncert je pisan u jednom stavku ali se u njegovoj fakturi nalaze tri kontrastna segmenta. U kraćem orkestralnom uvodu koji ima dva dojmljiva orkestralna porasta javljaju se naznake svih važnijih budućih motiva. Iz orkestra tada izranja nježna, silazeća melodija viole solo, a njoj se u diminuiranoj imitaciji pridružuje

violončelo solo. Iz tutnjave prvog orkestralnog vrhunca ponovno izranja solistički dijalog, ovaj put izrađen znatno dramatičnije. Golelim orkestralnim zgušnjavanjem počinje drugi segment koncerta koji je prividno sporijeg kretanja. Na temelju toga gudačkoga tkiva koje se prelijeva harmonijskim nijansama, segmentom gospodari markantna violska melodija koja najavljuje i odjavljuje delikatan kraći violončelistički izraz. Orkestralna pozadina se postupno stišava a violončelo daje znak da je prizor dovršen. Na njega se nadovezuje treći brzi segment koji obznanjuje staklenasta orkestralna situacija koju prekida nervozan gudački porast. Iz njega izvire ritmički isprekidan solistički dijalog u koji se slobodno-imitacijskim elementima upliću gudači. Solistička svirka postaje sve agresivnija, popraćena mijenjanjem metra (4/4-5/8-9/8), a violončelistički ispad prekidaju timpani i gudači kod kojih se ističe nova tema koju će kasnije opet preuzeti solisti. Dolazi do velikog i naglog porasta zvuka tijekom kojeg se četiri orkestralne skupine naganjaju sa solistima te dolazi do eksplozije i nestanka zvuka, popraćenog uznemirujućom jekom.

1.5. Božidar Kunc

Hrvatski skladatelj i pijanist Božidar Kunc rođen je u Zagrebu 1903., a umor je u Detroitu 1964. godine. Glazbeno obrazovanje dobiva na Muzičkoj akademiji u Zagrebu gdje kasnije i djeluje kao profesor klavira od 1929., ali i kao voditelj Opernog studija (1941.-1951.). 1951. seli se u New York gdje nastavlja svoj umjetnički put.

Za rad Božidara Kunca kažu da ima najviše sličnosti s djelima njegovog učitelja, Blagoje Bersom. Njegova glazba ima poimanje proširene tonaliteta, ali u kasnoromantičnom ozračju s neoklasicističkim smislom za oblikovanje djela i kolorizam. Autor je 80-ak skladbi orkestralne, komorne i vokalne vrste. Posebno se ističu njegova klavirska djela.

Koncert za violončelo i orkestar, op. 40 (1941.)

Triptihon, op. 40, za violončelo i orkestar

1.6. Bruno Bjelinski

Bruno Bjelinski rođen je u Trstu, 1. studenog 1909. Rođen je u činovničkoj obitelji te je prije diplome iz kompozicije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1935., stekao i doktorat na Pravnom fakultetu u Zagrebu (1934.). Radio je kao odvjetnički i sudski pripravnik do

početka Drugog svjetskog rata. Kompoziciju je studirao u klasi Blagoje Berse i Franje Dugana. U Drugom svjetskom ratu 1943. završava u koncentracijskom logoru, ali godinu dana poslije uspijeva pobjeći uz pomoć prijatelja. U glazbenoj školi u Splitu predaje godinu dana teoretske predmete (od 1944.), a zatim postaje profesorom kontrapunkta i fuge na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (1945.)

Smatra se izuzetno plodnim skladateljem. U skladanju stavlja na klasične tradicije. Isprva najveću pozornost pridaje klaviru i komornoj glazbi, ali kasnije se posvećuje i koncertnoj, simfonijskoj, vokalnoj i scenskoj glazbi. Glavna obilježja njegovih skladbi je vedar optimizam te humor koji ponekad graniči i s ironijom. Međutim, u polaganim stavcima i djelima osjeti se izražajna atmosfera protkana sjetom. Majstor je u stvaranju lirskih ugođaja. Orkestracija je prozirna. Njegova djela oslanjaju se na čvrste tonalne temelje, no svježinu daju živa ritmičnost te bogate harmonije. Ritam se često oslanja na metričke uzore narodne glazbe, a za melodije se može reći da imaju mediteranski ugođaj. Također, mogu se čuti i prizvuci glazbe Južne Amerike, budući da je skladatelj u nekoliko navrata posjetio tu daleku zemlju.

Iz njegovog opusa valja istaknuti 15 simfonija (mnoge s programnim nazivima), a veliku slavu stječe *Divertimentom za komorni orkestar* (1948.). Napisao je i obilje koncerata za razne instrumente (flauta, violončelo, klavir, violina, viola, oboa, klarinet...). Velik je broj i komornih djela: tri gudačka kvarteta (1943., 1951., 1985.), *Sonata za violoncello i klavir* (1948.), *Sonatina za rog i klavir* (1973.) te tri klavirske sonate. Posebnu pozornost obraća na vokalnu liriku u ciklusima *Ciciban* (1947.), *Pjesme za bezimenu* (1953.) i *Bez povratka* (1953.). Rjeđe piše liturgijsku glazbu, no zna koristiti biblijske i liturgijske tekstove. Napisao je i nekoliko opera komornog karaktera: *Heraklo* (1969.), *Močvara* (1972.), *Zvona* (1973.), *Orfej 20. stoljeća* (1979.) i druge.

Umro je 3. rujna 1992. na otoku Silbi gdje je i pokopan.

Koncert za violončelo br. 1 (1945.), druga verzija (1976.)

Koncert za violončelo br.1 napisan je 1945., a posvećen je čelistu Mirku Dorneru koji ga je i praižveo godinu kasnije. Praizvedba je bila u Zagrebu s Državnim simfonijskim orkestrom pod ravnanjem Friedricha Zauna. Međutim, skladatelj, nezadovoljan određenim odnosima violončela i orkestra, 30 godina kasnije mijenja sastav orkestra. Tako je orkestar smanjen na

gudače i udaraljke. Praizvedba druge verzije bila je 1978. u HGZ-u s Valterom Dešpaljem kao solistom i Komornim studijem Zagrebačke filharmonije. Orkestrom je ravnao Tonko Ninić.

Koncert se sastoji od tri stavka. Prvi stavak, nakon najave timpanista, započinje recitativom solista koji počinje ispočetka, ali se u melodijskoj kretnji uvijek odgurne malo dalje, te u njoj uočavamo siluete glavne teme. Pisan je u 12/8 i 9/8 mjeri u tonalitetu f-mola. Ističe se solistička melodijska linija violončela nad nenametljivoj podlozi gudača uz povremene odgovore violina. Violončelo često dostiže enormne visine, a dionica se razvija te postaje sve nervoznija.

Specifičnost koncerta je ta što drugi stavak nema jasnu kontrastnu funkciju. Drugi stavak građen je od dvije teme te označava oplakivanje poginulog prijatelja. Druga tema je oblikovana melizmatički za razliku od pokretljive i živahne prve teme koja se polako pretapa u drugu. Harmonijski slog temelji se na starim modusima. Nad pulsirajućim basom razvija se melodijska solistička linija koja gradira iz dubina na više. Kako se melodijska linija razvija dalje, tako se i orkestar sve više angažira. Nakon dosegnutog vrhunca, kreće smirenje, očitovano spuštanjem melodijske linije violončela. Tempo drugog stavka je Lento, a napisan je u 4/4 mjeri.

Treći stavak (Allegro assai) temelji se na imitacijskom radu glavne misli i njenih dijelova. Šesnaestinske pasaže glavne misli suptilno prelaze iz solističke dionice u orkestar i obratno. Napisan je u 2/4 i 3/4 mjeri, u F-duru. Poletnog je i zaigranog karaktera. Druga glazbena misao isprva je iznesena od strane solista, a potom se suočava s prvom i drugom violinom solo. Treća se misao prvo javlja u violončelu, a zatim u prvim pa drugim violinama. U kodi se javlja početna šesnaestinska tema, a na kraju trećeg stavka, javlja se kadenca čiji je autor upravo Mirko Dorner.

Koncert za violončelo br. 2 (1953.)

1.7. Željko Brkanović

Željko Brkanović rođen je u Zagrebu 1937. Bio je skladatelj, pijanist, dirigent i pedagog. Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu diplomira klavir u klasi Svetislava Stančića, a studij kompozicije završava u Skopju pod mentorstvom Tome Proševa. Usavršavao se u Stuttgartu pod vodstvom Erharda Karkoschka. Veliki otisak na njegov umjetnički rad imao je i njegov otac Ivan Brkanović, koji je i sam bio skladatelj. Osim klavira i kompozicije, studirao je i

dirigiranje na Akademiji Chigiana u Sieni (diplomira 1965.). Ravnao je orkestrima Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu i Zagrebu (od 1963.). Bio je urednik, dirigent i producent Umjetničkog programa RTV-a Zagreb (današnji HRT) od 1969. te je zaslužan za brojne snimke djela hrvatskih skladatelja. Kratko je djelovao i kao profesor na GU Elly Bašić, a potom 1980. postaje docentom na Muzičkim akademijama u Podgorici i Zagrebu. U Podgorici je utemeljio Teoretsko-kompozitorski odjel. Tri godine poslije pa sve do umirovljenja 2008. djeluje, isprva kao izvanredni, a potom kao redoviti profesor teoretskih predmeta i kompozicije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Ostao je aktivan i nakon umirovljenja te od 2011. surađuje s Umjetničkom akademijom u Splitu predavajući kompoziciju.

Za svoje djelovanje nagrađen je brojnim nagradama i priznanjima. Dobitnik je Nagrade Josip Štolcer Slavenski (1982.) za Koncert za klavir i orkestar, godišnje Nagrade Vladimir Nazor za autorski koncert (2002.), Porin (1996., 1999.). Dobitnik je i Porina za životno djelo (2014.). Odlikovan je Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za izniman doprinos nacionalnoj glazbenoj kulturi 1999. Četiri godine obnašao je dužnost predsjednika HDS-a počevši od 2004. Njegove skladbe izvođene su u Sloveniji, Makedoniji, Crnoj Gori, Rusiji, Finskoj, SAD-u...

Autor je sedamdesetak solističkih, koncertantnih, orkestralnih i scenskih djela, te obrada djela uključujući i djelo svog oca Ivana Brkanovića *Missa profana croatica*.

Umro je u Crikvenici 2018., a godinu prije toga odlikovan je Emeritusom od strane Sveučilišta u Zagrebu.

Ricercari za 2 violončela i orkestar (1985.)

Ricercari za dva violončelo i orkestar, napisani su 1985. kao posljednji u ciklusu trilogije koncerata za instrument i orkestar. Praizvedeni su godinu poslije u sklopu Tribine muzičkog stvaralaštva u Opatiji. U Zagrebu su prvi put izvedeni 20. studenog 1986. u izvedbi Igora Škerjaneca i Asje Valčić s Simfonijskim orkestrom HRT-a (tada Zagrebački simfoničari RTZ-a) pod ravnanjem maestra Vladimira Kranjčevića.

Djelo se sastoji od četiri samostalna stavka u obliku ricercara. Ricercar je jedan od najstarijih instrumentalnih oblika koji omogućuje stalno traganje za novim izvedbenim mogućnostima. Mogu biti izvođeni i odvojeno. Svaki stavak građen je kao slobodna improvizacija, a prva tri stavka sadrže specifičan tematsko-motivički materijal.

Prvi stavak je imitacijski ricercar s polifonom strukturom dvaju solističkih dionica na početku. Ubrzo im se priključuju i solistički instrumenti iz orkestra. Napetost se gradi sinkopiranim melodijama orkestra pri porastu fuge. To je karakteristika prvog stavka, a može se reći i cijelog orkestra, ali i cjelokupnog stvaralaštva Željka Brkanovića. Sam vrhunac fuge prekida miran slog code koji izvire iz solističkih dionica te zaključuje stavak.

Drugi stavak je igra zasnovana na upornoj ritmičkoj pozadini udaraljki. Njihovo neprekidno prisustvo pomaže u gradnji jedinstvenog solističkog i orkestralnog zvuka. Između dvaju solista javlja se ostinato. Ritmički su nezavisni, ali njihove dionice su nepokolebljivo uporne uz mjestimične bljeskove limenih i drvenih puhača te gudača. Tenzija kulminira i pada kako bi stavak završio udvojenim čelističkim ostinatom i udaraljkaškim evokacijama.

Treći stavak je lirska meditacija korala, koju prvo iznose gudači, a potom drveni i limeni puhači, a meditaciju potvrđuju sami solisti. Kanonska forma pomaže da se uzdigne do tuttija na koji se nadovezuje kadenca dvaju solista.

Posljednji stavak podsjeća na oblik brzog završnog stavka koncerta grossa. Shvaća se kao rondo s epizodama s dva temeljna motiva. Jedan je epski i dinamični, pun energije, a drugi je lirski uz povremenu pojavu frottole. Obilježje ovog stavka su dijalozi solista i orkestra, koji kako se ide prema kraju stavka, postaju sve kraći i kraći. Na taj način doprinosi se gradnji napetosti i uzbuđenja prema samom kraju.

1.8. Stanko Horvat

Stanko Horvat jedan je od najplodnijih i najizvođenijih suvremenih hrvatskih skladatelja. Rođen je u Zagrebu 1930. gdje je završio studij kompozicije kod Stjepana Šuleka. Horvat se usavršavao na Konzervatoriju u Parizu kod T. Aubina i privatno kod R. Leibowitza, a upravo u Parizu je usvojio radikalni avangardni glazbeni postupak serijalizma. Predstavnik je srednje kompozitorske generacije u Hrvatskoj. Svoja prva djela izgradio je na čvrstim temeljima tradicije, dok se kasnije koristi aleatoričkim pristupom i kombinira tradicionalni izraz s modernim i avangardnim pa je oblikovanje tonskog materijala prepušteno izvođačima. Vrlo vješto radi prijelaze između zapisanog materijala i improvizacije tako da slušatelj nije svjestan o čemu se zapravo radi. Serijalizam percipira isključivo kao jednu od brojnih mogućnosti koju glazba u svojoj beskrajnosti pruža. Od 1957. djeluje na Glazbenoj školi Vatroslava Lisinskog te 1976. počinje predavati na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Bio je dekan Muzičke akademije od 1977. do 1981.

Opus Stanka Horvata obuhvaća orkestralnu, komornu, vokalno-instrumentalnu, zborsku, scensku glazbu i glazbu za solo instrumente.

Ljetni diptih, za violončelo, gudače, glasovir, čembalo, čelestu, harfu i udaraljke

Za Ljetni diptih skladatelj kaže sljedeće:

„Ostvareno vrućih ljetnih dana 2000. godine, ovo djelo bi moglo nositi i drugačiji naslov, na primjer *Dva lica ljeta* ili *Dvije ljetne impresije*, jer se radi o dva izrazito kontrastna stavka gdje prvi- *Teneramente*- kao da evocira sve ono što je poetično, nježno i lirsko, dok se drugi- *Robusto*- nameće svojom agresivnom repetitivnošću i svojom, gotovo neumoljivom, snagom. Pisano za violončelo solo i ponešto neuobičajeni orkestralni sastav, ova skladba svakako u prvi plan ističe solistu i njegov moćni i raskošni instrument, no bez želje za isticanjem pukog virtuoziteta. Tako se violončelo često uklapa u opću zvukovnu atmosferu, ali se i nadmeće s orkestrom u inzistiranju na čvrstim i robusnim figurama. Diptih je i moj dar sjajnoj mladoj solistici i moj skromni oblik zahvale upravi Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog za veliku prijateljsku gestu.“

1.9. Zoran Juranić

Akademik Zoran Juranić rođen je u Rijeci 1947. U rodnom gradu završava srednjoškolsko obrazovanje i glazbenu školu. Studij glazbene teorije, dirigiranja i kompozicije na Muzičkoj akademiji započinje 1965. Mentori su mu bili Stjepan Šulek i Igor Gjadrov. Dirigiranje diplomira 1972. godine. Kao dirigent djelovao je s brojnim orkestrima i ansamblima (zborovođa, dirigent i ravnatelj Opere HNK-a u Zagrebu, Opera Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, šef dirigent Društvenog orkestra Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu). Nastupao je u svim zemljama bivše Jugoslavije, Italiji, Francuskoj, Njemačkoj, Mađarskoj i nekadašnjem SSSR-u. Kao dirigent, poseban interes pokazuje za zaboravljene skladbe, primjerice Requiem za Ruđera Boškovića Julija Bajamontija, 8. simfonija Luke Sokorčevića itd.

Iz skladateljskog opusa, izdvajaju se operna farsa *Govori mi o Augusti*, operna sapunica *Pingvini*, Gudački kvartet, Koncert za violu i gudače, *Canti all'antica* za violončelo i gudače... Opere piše na vlastita libreta, a ni staviti se u ulogu opernog redatelja mu nije strano.

Djelovao je i kao glazbeni kritičar u Studentskom listu i Telegramu. Bavi se pedagoškim radom na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a od 2010. predsjednik je Upravnog vijeća Zagrebačke filharmonije.

Canti all'antica za violončelo i orkestar (1985.)

Za skladbu Canti all'antica za violončelo i orkestar, sam skladatelj kaže sljedeće: „Ali i na drugom stavku nikad izvedenog dječaćkog Concertina za flautu i gudače iz daleke 1963. godine. Dakle, kompozicija nosi nostalgičan naziv jer se stilom, formom i duhom oslanja na glazbenu tradiciju, kao i zbog činjenice da sam oba stavka izgradio na temama iz vlastite »glazbene prošlosti«. Pisao sam ju za Janka Kichla, zagrebačkog violončelista čija je izvedba i snimljena, a skladba je praizvedena u Rijeci – svirao je Aleks Pavletić!...“

1.10. Milko Kelemen

Milko Kelemen rođen je 24.3.1924. u Podravskoj Slatini. Naobrazbu klavira u klasi Melite Lorković, a diplomu iz kompozicije stječe 1951. godine na Muzičkoj akademiji u Zagrebu pod mentorstvom Stjepana Šuleka. Usavršavao se kod brojnih poznatih skladatelja poput: O. Messiaena, W. Fortnera, T. Aubina, V. Frazzija. 1953. zapošljava se kao asistent, a 1961. kao docent na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Djeluje kao *composer-in-residence* u Berlinu (1968.-1969.) te pedagoški djeluje na Konzervatoriju Robert Schumann u Düsseldorfu (1969.-1972.) i na Visokoj glazbenoj školi u Stuttgartu (od 1973.).

Ostavio je velikog značaja za hrvatsku glazbu utemeljivši 1960. Muzički biennale Zagreb. Milko Kelemen je pionir skladatelja koji u hrvatsku glazbu donose apstraktnu glazbenu umjetnost. Nakon studija u Parizu se sam očituje kao izraziti antiromantičar te se na koncu, preko dodekafonije i drugih suvremenih glazbenih postupaka, okušava i u elektroničkoj glazbi.

Njegova najpoznatija djela su: *Koncertantne improvizacije*, *Ekvilibrij*, *Sub rosa*, *Transfiguracije* za klavir i orkestar, *Changeant* za violončelo i orkestar, opera *Čovjek pred zrcalom* i druge. Djela za violončelo *Changeant* i *Drammatico* se najbolje tumače u povijesnom kontekstu vremena u kojem su pisana.

Changeant za cello i orkestar (1967.)

Changeant za cello i orkestar, uz *Transfiguracije* za klavir i orkestar, smatra se vrhuncem Kelemenove koncertantne glazbe. Praizveden je u Kölnu 1968. sa solistom Siegfried Palmom. U doba nastanka *Changeanta*, Kelemen je boravio u Freiburgu i Dramstadtu, učeći od Berioa, Bouleza, Nona i drugih te se pod njihovim utjecajem udaljavao od jasno strukturirane glazbe.

Nabijen je unutarnjom napetošću, a pruža dovoljno slobode za kreativnu igru muzičara unatoč ograničenoj upotrebi aleatorike. Notacija je okvirna, što pokazuje da se želi postići pretapanje zvučnih elemenata. Ritmička i intonativna preciznost ne igra važnu ulogu u ovom djelu.

Oblikom se ovaj koncert razlikuje od tradicionalnog oblika koncerta. Također, orkestar ne sadrži viole i violončela, već samo 10 violina i 4 kontrabasa. Puhače čine Es- klarinet, B- klarinet, bas klarinet in B, truba in B, rog in F te trombon. Također, u partituri se nalazi i harfa, čembalo te udaraljke.

Changeant započinje harmonijom u violinama u dugim notnim vrijednostima koja, kad se priključi violončelo, daje dojam vriska. Kelemen odlično balansira orkestar i solista, tako da solist nikad nije nadjačan zvukom orkestra te na taj način objema stranama daje jednaku važnost.

Koncert se sastoji od jednog stavka i odlikuje ga konstantna promjena od početka do kraja, stoga se ništa ne može smatrati temom ili motivom. Sam skladatelj je rekao da je „*Changeant* je prva kompozicija koja je napisana u potpuno novom improvizacijskom stilu.“ Kadenca na samom kraju temeljena je na arhetipu *mirum*. *Mirum*, po Milku Kelemenu, označava sve što je neuobičajeno, misteriozno. Pod tim pojmom spada sve što ima više od jednog značenja. Solist je poduprt harfom i udaraljka. Harfist svira udarajuću dlanovima po žicama, a udaraljkaši grebu nohtima po bongosima, dok čembalist svira s posebnim kapicama za prste tapkajući po poklopcu instrumenta.

Ovo djelo donosi svojevrsnu svježinu svakom novom izvedbom, ovisno o solistu i na taj način Kelemen omogućuje da se djelo neprestano mijenja.

Drammatico za cello i orkestar (1982.)

Za razliku od *Changeanta*, *Drammatico* sadrži tri stavka te nije toliko slobodan improvizacijski. Skladatelj je djelo posvetio svom bratu Borisu. U ovom djelu, Kelemen uspijeva uravnotežiti svjesne i nesvjesne elemente u svom skladanju.

Partitura zahtijeva, uz solista, orkestar sačinjen od 12 violina, 6 viola i 4 kontrabasa, 3 flaute, engleski rog, 2 klarineta, bas klarinet, tri trombona i tri trube, klavir, harfa, čembalo, čelesta i elektroničke orgulje.

Koncert započinju harfa, gudači i klavir. Gudači imaju uzlaznu i silaznu melodiju u dva takta, kreirajući tako prateću podlogu do ulaska solista i nadalje. *Drammatico* je atonalna kompozicija, ali poneko prisustvo tonalnih elemenata čini znatniju razliku od *Changeanta*. Primjerice, Kelemen koristi oktave, ali na način da snizi ili povisi gornji ili donji ton u intervalu. Na taj način daje dojam tonalnosti, ali istovremeno se udaljava od nje. U ovom koncertu se očituje kako violončelo vodi glavnu melodijsku liniju te da donosi novi materijal dok ga orkestar prati. Pokatkad se uočava i jazz karakter zbog čestih glissanda. Kadencia prvog stavka je bogata uzlaznim i silaznim pasažama. Zanimljivo da je ova kadencia napisana od strane skladatelja za razliku od one u *Changeantu*. Kraj kadence uvodi u drugi stavak koji počinje *attaca*. Sadrži materijale iz prvog stavka te obilje punktiranog ritma te uzlazne i silazne melodije u šesnaestinkama. Violončelo svira u čitavom svom registru, a dijalog solista i orkestra često podsjeća na borbu između njih dvoje. Orkestar sadrži puno dugih nota uz poneka kratka javljanja puhača. Treći stavak sadrži motiv h-gis koji se pojavljuje u dionici solista dok orkestar drži pedalni ton gis. Nakon toga se taj motiv pojavljuje gotovo u svakom dijalogu solista i orkestra.

Drammatico je slobodni, improvizacijski stil koji je ipak malo organiziraniji za razliku od *Changeanta* koji je Kelemen pisao bez konkretnog plana, odnosno pisao je ono što mu je tada palo na pamet.

1.11. Zvonimir Marković

Zvonimir Marković hrvatski je kompozitor i violončelist. Rođen je u Zagrebu 1925., gdje je i umro 1983. Studij violončela završio je u Zagrebu kod A. Janigra, a kompoziciju je učio privatno kod A. Vidakovića. Od 1947. radio je u HRT-u nakon završenog tečaja za tonmajstora. Od 1950.-1964. bio je članom orkestra HNK. Od 1961. do 1962. svirao je u Simfonijskom orkestru u Kairu, a od 1964. član je i zatim zamjenik vođe violončela u Simfonijskom orkestru Radio-televizije Zagreb. 1968. osnovao je kvartet violončela koji je vodio do 1975. te za njega pisao kvartete i obrađivao djela drugih skladatelja. Njegov opus broji više od 150 djela svih vrsta, pretežito u novoimpresionističkom stilu i uglavnom s

jasnim tonskim središtem. Djela je pisao često po narudžbi HRT-a, a napisao i priručnik za violončelo "Violončelo i violončelisti" i udžbenik "Muzički instrumenti".

Rapsodija za violončelo i orkestar (1957.)

1.12. Adalbert Marković

Adalbert Marković rođen je u Zagrebu 1929. gdje i umire 2010. Bio je hrvatski skladatelj i dirigent. Studij kompozicije završio je 1959. u Ljubljani na Akademiji za glasbo u klasi L.M. Škerjaneca. Pedagošku djelatnost započinje 1961. u Glazbenoj školi Pavla Markovca u Zagrebu, a jedanaest godina poslije radi i na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu. Od 1978. radi kao docent na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a deset godina započinje rad u Osijeku na Pedagoškom fakultetu na kojem radi do umirovljena 2003.

Njegov skladateljski opus broji više od 500 djela, uglavnom za tamburaški orkestar, komorne ansamble i vokalno-instrumentalne sastave. Značajke njegovih djela su gradnja elementima narodnog izraza te hrvatskog folklora, a time je tamburu i tamburašku glazbu podigao i na koncertantnu razinu.

Koncertantni stavak za violončelo i orkestar (1988.)

Lirska bagatela, za violončelo i orkestar (2000.)

Lirska bagatela za violončelo i orkestar atonalitetna je skladba pisna u 4/4 mjeri u tempu Lento rubato con molto espressione. Isprva je napisana za violončelo i tamburaški orkestar, tako da je na naslovnoj stranici originala napisana posveta Tamburaškom orkestru HTD „Pajo Kolarić“ iz Osijeka.

1.13. Ivo Malec

Hrvatski skladatelj Ivo Malec rođen je 1925. u Zagrebu, a umro 2019. u Parizu. Završio je Filozofski fakultet u Zagrebu, ali i kompoziciju i dirigiranje na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Mentor na studiju dirigiranja bio mu je Milo Cipra. Od 1959. živi i djeluje u Parizu gdje je član Skupine za glazbena istraživanja, osnovanoj 1960. na inicijativu Pierrea Schaeffera. Gotovo dvadeset godina djelovao je na Pariškom konzervatoriju kao profesor kompozicije (1972.-1990.) paralelno održavajući brojne majstorske tečajeve u Europi i svijetu

(Argentina, Kina, Japan...). Autor je pedesetak djela raznih vrsta i stilova. Za njega kažu da "uspijeva napraviti sintezu između tradicionalne glazbe i elektroakustičke tehnike" (Petit Larousse). Njegova djela izvodili su brojni poznati orkestri poput Berlinske filharmonije, Orchestre National de France, Orchestre Philharmonique de Radio France i drugi. Dobitnik je brojnih priznanja za svoj rad od kojih valja izdvojiti Grand Prix National de la Musique 1992.

Arc-en-cello za violončelo i orkestar (2003.)

Ovaj koncert za violončelo i orkestar napisan je 2003. godine na osnovi francuske državne narudžbe. Praizveden je 31.10.2003. u sklopu Festivala Manca u Nici sa Philippe Mullerom kao solistom uz pratnju Filharmonije iz Nice pod dirigentskom palicom Pascala Rophéa. Isti solist prvi put je izveo ovo djelo i u Hrvatskoj 2005. uz pratnju Simfonijskog orkestra HRT-a pod vodstvom maestra Nikše Bareze.

Prema skladatelju, namjera mu je bila napisati koncert za violončelo i orkestar, a ne za violončelo uz orkestar. To je i uspio, jer ako maknemo jednu sastavnicu iz te sinteze izgubiti ćemo svaki smisao. Prema Malecu, u igri rijeci iz naslova djela, ne treba gledati samo aluziju na prirodnu, visokopoetsku igru boja (franc. *Arc-en-ciel* znaci duga), nego i na samu prirodu solističkog instrumenta s bitnom ulogom gudala (franc. *archet*).

Koncert je građen od dva međusobno povezana dijela, a svaki dio sadrži elemente onog drugog. Obilježja prvog dijela su dubine solističkog instrumenta te svojim unisonima pokazuje namjeru upornog podcrtavanja i razrjeđivanja zvukovnih linija. Penjući se prema oštrijim i prodornim tonovima, otvara se prostor za isticanje solističkog glazbala. Epiteti kojima bismo mogli opisati prvi stavak su: energičan, napet, ali i živahan i bljeskovit. Solistička kadenca na kraju prvog stavka posuđena iz skladateljevog koncerta za kontrabas *Ottava bassa* najavljuje kontrastni drugi dio. Drugi dio bogat je nizom kratkih tonskih prizora, kratkih odraza odijeljenih tišinom uz kratke ispade limenih puhača. Dva dijela su snažno povezana napetošću i energičnošću, ali i lijepim lirskim elementima zajedničkih značajka.

1.14. Tomislav Oliver

Tomislav Oliver rođen je 1987. godine u Zagrebu, gdje diplomira muzikologiju 2009.

Kompoziciju završava u razredu Marka Ruždjaka 2011. Usavršavao se na brojnim ljetnim radionicama i seminarima kod renomiranih skladatelja: Nigel Osborne, Michael Wedenberg, Klaus Ager, Gyule Feket. 2000. godine primao je stimulaciju Fonda Rudolf i Margita Matz

HDS-a za poticanje stvaralaštva mladih glazbenika, a u uz to bio je i stipendist Rotary Cluba Zagreb.

Na Muzičkoj akademiji u Zagrebu djeluje od 2011. kao asistent na Odsjeku za kompoziciju i glazbenu teoriju. U skladateljskom opusu nalaze se brojne skladbe za solističke instrumente, komorne ansamble, simfonijski orkestar, ali i sve popularniju kombinaciju- instrumente i elektroniku.

Nagrađen je Rektorovom nagradom 2011., a godinu poslije i Nagradom Fonda Stjepan Šulek.

Koncert za violončelo

Skladatelj Tomislav Oliver za svoje djelo kaže: „*Asterión* za cello i komorni orkestar / ansambl je nastao kao narudžba Cantus ansambla za sezonu 2016./2017. Uz Cantus je kao solist nastupao Vid Veljak kojem je skladba posvećena. S Vidom sam prije toga surađivao na više projekata, uključujući skladbe *idioma I* za violončelo i elektroniku (2016.) te solističku dionicu violončela u mojoj baletnoj suiti *Complex poetry* iz 2015. nastaloj na narudžbu Muzičkog biennala Zagreb. *Asterión* je praižveden 12.12.2016. u Dvorani Bersa, a nakon toga se izveo još 4 puta na koncertima Cantusa u Hrvatskoj i inozemstvu. U jesen 2020. sam napravio minimalnu reviziju. U budućnosti slijedi i revizija uz elektroniku. Solist je uvijek bio Vid Veljak.

Kao i dan danas, fascinirala me Veljakova virtuoznost, potpuna predanost kompleksnim djelima iz repertoara glazbe 20. i 21. stoljeća te mladenačka energija uz trenutke potpune ludosti i pretjeranosti koja se rijetko može vidjeti kod starijih izvođača, bez obzira na tehničku spremnost i iskustvo. Koncept djela se ogleda i u naslovu. *Asterión* je kratka priča genijalnog argentinskog pisca Jorgea Luisa Borgesa u kojoj je na postmodernistički način reinterpetirao mit o Minotauru. U priči se minotaur (Asterion) kao narator obraća čitatelju, otkrivajući svoju nestrpljivost, samoću i frustriranost time što je zatočen u labirintu. Da ne idem previše u detalje i analizu same priče (koju svakako pročitajte jer je genijalna), spomenuo bih da su upravo navedeni elementi ludosti, nestrpljivosti i labirinta poslužili kao okidač za promišljanje solističke dionice i odnosa s ansamblom. Materijal ansambla donosi labirint zvučnih slika (ili situacija) kroz koji se nervozna dionica violončela probija, često u kontradikciji sa samom sobom. Solist je u konstantnom stanju napetosti i funkcija mu je narušiti ravnotežu u odnosu s ansamblom, dovodeći zvučnu sliku gotovo u stanje disbalansa. Vjerujte mi na riječ da je ovo itekako težak zadatak, ali i preduvjet za uspješno izvođenje ove kompozicije kojeg je Vid Veljak izveo majstorski. Balans je najljepši točno u trenutku pred

potpunim raspadom i zadržati se na toj točki kroz 12-15 minuta je strahovito kompleksno u izvođačkom smislu i zahtjeva potpunu koncentraciju i svjesnost onoga što se u glazbenom smislu događa "oko solista". Vid je solističku dionicu, sve upade ali i velik dio materijala u ansamblu znao napamet, što je za takav materijal jako neuobičajeno i teško. Ako pritom dodate i veoma tehnički zahtjevnu dionicu koja ima elemente improvizacije te solističku kadencu (solilokvij) na samom početku kompozicije, jasno je da je ovakva skladba mogla nastati samo u prisnoj suradnji s izvođačem uz poznavanje njegovih tehničkih i interpretativnih mogućnosti te guranjem izvođača preko ruba istih.“

1.15. Toma Prošev

Toma Prošev bio je makedonsko-hrvatski skladatelj. Rođen je u Skopju 1931. i umro u Zlarinu 1996. Studirao je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te 1960. diplomirao na Akademiji za glazbu u Ljubljani u klasi L. M. Škerjaneca. Usavršavao se kod Nadie Boulanger u Parizu. Bio je profesor teoretskih predmeta na Glazbenoj školi Vatroslava Lisinskog 1959.-1967. te docent i profesor Visoke muzičke škole u Skopju od 1973. Bio je i direktor Opere Makedonskog teatra te je osnivač komornog ansambla za suvremenu glazbu „Sveta Sofia“. Bio je jedan od najplodnijih jugoslavenskih skladatelja srednje generacije te se okušao u svim stvaralačkim sferama.

Koncert za violončelo i orkestar

Prvi koncert za violončelo i orkestar Tome Proševa nastao je 1986., a prvi put izveden je u listopadu iste godine u Skopju, u okviru Dana makedonske glazbe. Praizveo ga je Mineo Hayashi. Koncert sadrži sve bitne značajke stvaralaštva svojeg autora. Proševov je dvanaesti po redu koncert za solista i orkestar. U svome trajanju od 35 minuta jasno se očituje romantičarski senzibilitet Tome Proševa, a zrcali i kontrastna zbivanja vremena u kojem nastaje.

Violončelo kao solistički instrument izabran je upravo iz razloga što je Prošev smatrao da će na taj način najjasnije pokazati što je ishodište čitavog djela, a to je melodija. Prisutni su i stari načini, modusi, koji se sukobljavaju s tonalitetom. Na taj način nastaje spoj europskog zvuka sa zvukom našeg podneblja. Osim modusa i tonaliteta, u sukobu su i atonalna razjedinjenost i serijalna usredotočenost.

Allegro, prvi stavak, slobodno je obrađena sonatna forma s naznakama kontrasta između tematskih misli. Nema fiksiranog tonaliteta, osjeća se da je odzvuk tonalan. U provedbi se rasprostire polifonija uz konstantan harmonijski slog.

Drugi stavak (Adagio) svojevrsna je igra riječi i solmizacijom. Naime, tema je obrada engleske riječi DREAM (san) pri čemu dolazi do mnogih mutacija i permutacija. Forma drugog stavka je u a-b-a obliku .

Sonatni rondo trećeg stavka donosi široku paletu boja orkestralnog zvuka. Mnogostruka ritmička pulsacija spaja se s melodijom koja i u brzom tempu zadržava svoj obris..

1.16. Boris Papandopulo

Boris Papandopulo rođen je 25. veljače 1906. u Honnefu am Rhein u glazbeničkoj obitelji.

Majka mu je bila operna pjevačica Maja Strozzi. Bio je hrvatski skladatelj i dirigent.

Obrazovanje za skladatelja završio je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Profesori su mu bili F. Dugan, F. Lhotka, B. Bersa i A. Dobronić. Dirigiranje je studirao na Novom bečkom konzervatorija do 1928. Bio je dirigent pjevačkog društva Kolo, Društvenog orkestra HGZ-a, dirigent muzičkog društva Zvonimir u Splitu, profesor na Gradskoj muzičkoj školi, Zagrebačke opere, Simfonijskog orkestra Radio-stanice. Bavio se i muzičkom publicistikom i kritikom. Bio je stalni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Napisao je preko 300 djela gotovo svih muzičkih vrsta, od vokalnih djela do komornih i instrumentalnih djela, simfonije, oratorije, opere. Isprva se izjašnjavao kao pristaša nacionalnog muzičkog smjera te je iskazivao afinitet prema baroknoj motoričnosti i značajkama neoklasičnog glazbenog stila. Lako je spajao utjecaje tada suvremene europske glazbe s ritmičko-melodijskim elementima karakteristične za naše podneblje. Njegova najpoznatija djela su: *Concerto de camera*, *Simfonijeta*, *Contradanza*, dvije simfonije.... Umro je 16. listopada 1991.

Dvostruki koncert za violinu i cello

Koncert za violinu i violončelo, skladan u Opatiji u svibnju i lipnju 1978., posvećen je tada vodećim hrvatskim glazbenicima- violinistici Maji Dešpalj i violončelistu Valteru Dešpalju.

Koncert je praizveden na koncertu Zagrebačke filharmonije 22. veljače 1980. pod ravnanjem dirigenta Pavla Dešpalja.

Odabravši kao solističke instrumente violinu i violončelo, Papandopulo je slijedio uzor baroknog concerta grossa, pronašavši uzor u antologijskom djelu romantične literature- Dvostrukom koncertu za violinu, violončelo i orkestar Johannes Brahmsa.

Kako su gudači već eksponirani u solističkim dionicama, orkestralnu pratnju Papandopulo je povjerio skupinama drvenih i limenih puhača i velikom broju udaraljki, što uvelike obogaćuje paletu orkestralnih boja.

Prvi stavak počinje kratkim uvodom tamburina i iznošenjem u solističkim dionicama folklorno obojene glavne tematske građe. Folklorni utjecaj prisutan je u cijelom stavku kroz često ponavljanje karakterističnih intervala, kao i kroz promjene mjera.

1.17. Dubravko Palanović

Skladatelj i kontrabasist, Dubravko Palanović (Zagreb,1977.) na Muzičkoj Akademiji u Zagrebu diplomirao je 1999. kontrabas u klasi Josipa Novosela i kompoziciju u klasi Željka Brkanovića 2008.godine. Bio je član renomiranog omladinskog orkestra „Gustav Mahler“ pod vodstvom Claudia Abbada, a trenutačno profesionalno djeluje u Zagrebačkoj filharmoniji. Osnivač je ansambla *Acoustic project* u kojem sklada, aranžira i svira zajedno sa vrsnim hrvatskim glazbenicima, većinom članova Zagrebačke filharmonije. Skladao je za ugledne orkestre i ansamble ,među ostalima za Zagrebačku filharmoniju, Simfonijski orkestar Hrvatske radiotelevizije, Salzburšku komornu filharmoniju, Moskovski simfonijski orkestar, Zagrebačke soliste, Cantus ansambl, Zagrebački puhački ansambl, Varaždinski komorni orkestar, Zadarski komorni orkestar. Osvojio je niz nagrada za svoje skladbe, među kojima je i 2.nagrada (1.nije dodijeljena) na natjecanju Reinl-Stiftung u Beču 2004. godine za skladbu *Muzika za gudače i marimbu* Dobitnik je i nagrade za „najbolju umjetničku skladbu hrvatskog autora za 2007.“ Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog za skladbu *Koncertna uvertira*, Rektorove nagrade za skladbu *Emphates za gudače* izvedenu na Muzičkom biennalu u Zagrebu 2007 god., kao i 3.nagradu na međunarodnom skladateljskom natjecanju „Maurice Ravel“ za skladbu „Doloroso“. Njegove skladbe izvode se na festivalima kao što su : ISCM Svjetski dani glazbe ,Muzički biennale Zagreb, Osorske glazbene večeri ,Moskovske jeseni i drugi. Skladbe su mu objavljene na nosačima zvuka eminentnih hrvatskih umjetnika i ansambala. Za Zagrebačku filharmoniju radio je i dva glazbeno-scenska djela za djecu sa redateljicom Petrom Radin: *Zimogrozni*(2013.) i *Božić kod Zimogroznih* (2019.)

Koncert za violončelo i orkestar (2015.)

Koncert za violončelo i orkestar nastao je i praizveden 2015. godine te je napisan za violončelo i komorni ansambl.

„Skladba je nastala na poticaj maestra Ivana Repušića i mog kolege violončelista Jasena Chelfija za Zadarski komorni orkestar. U ovoj skladbi posegnuo sam za prilično klasičnom formom koncerta. Karakterističan punktirajući ritmički obrazac sa početka i odgovor violončela mahnitim šesnaestinskim pulsom, kao i dvije teme u prodornoj i „ugodnoj“ lagi violončela koje imaju česti dijalog sa solističkim puhačima ,čine okosnicu prvog stavka. Tome kontriraju orkestralni odsjeci koji tematski materijal donose na drugi način i time donose nove zvučne boje i razvijaju dramatiku stavka. Jasno se ističe kadenca violončela kojom sam želio istaknuti raskošne palete, mogućnosti samog instrumenta i njegovog interpretu, a tako i otpustiti vlastite kreativne kočnice i dati „oduška“ mašti.

Drugi stavak je karaktera romanse ili nokturna sa meditativno improvizirajućim početkom violončela u dubokoj lagi gdje se postepeno iz „tmine izlazi ka svjetlu“. Cijela muzička priča ovog stavka istkana je najfinijim nitima vlastite intime i unutarnjih previranja sa vječnim ciljem i težnjom posezanja ka svjetlu i spokoju.

U trećem stavku posegnuo sam za motorikom baroka obučenu u ruho ritma i harmonije jazza i općenito modernih stilova, gdje se možda najviše ističe virtuozna crta izvođača. Kao i u klasičnom rondu isprepliću se dijalozi i učestalo „natjecanje „ solista i orkestra. U poprilično uzavreloj i energičnoj atmosferi stavak kulminira naslojavanjem trilera svake instrumentalne sekcije, te odgovorom violončela na kraju.“ (Dubravko Palanović, 2022.)

1.18. Frano Parać

Frano Parać rođen je u Splitu 1948. Hrvatski je skladatelj i akademik. Glazbenu karijeru započeo je u rock sastavu O'Hara 1965., zatim u Zlatnim akordima 1968. te nakon položenog prijemnog ispita na Muzičkoj akademiji posvećuje se pisanju ozbiljne glazbe. 1972. diplomirao je teoriju glazbe i 1975. kompoziciju u klasi Stanka Horvata. 1977./78. usavršavao se u "Studio di fonologia Musicale della RAI" u Milanu kod Marina Zuccheria. Od 1978. djeluje kao profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te je 1995. osnovao Elektronički

studio. Dobitnik je brojnih nagrada za životno djelo (Judita, Peristil, HAZU, Vladimir Nazor, Boris Papandopulo, Josip Štolcer Slavenski, Porin, Nagrada Hrvatskog glumišta).

Njegov skladateljski opus broji nekoliko djela zabavne glazbe, preko 40 djela ozbiljne glazbe (orkestralna, komorna, solo i glazbeno-scenska) te diskografije.

Paraćev skladateljski stil obilježen je jasnim izražajnim težištima, čestom baroknom ostanom motorikom, jednostavnom melodijom i tonalitetnom čitkošću- to su glavne odlike Paraćeva dijaloga s tradicijom.

Koncert za violončelo i orkestar

Ovo djelo nastalo je 2015. godine te se u njemu jasno vidi Paraćev skladateljski stil, a to je nadograđivanje suvremenih kompozicijskih tehnika na tradicijskim uporištima. Jedno od takvih uporišta je tonalitet koji se tretira kao okvir, a ne kao zadani sustav međuodnosa. Prvi i treći stavak su tako napisani u C-duru, dok je drugi napisan u F-duru. Harmonijski jezik temelji se na jasno prepoznatljivim tonalitetnim osnovama, ali se i lako spaja sa slobodnijim harmonijama.

U prvim taktovima koncerta, orkestar uvode kromatski niz i tako nastaje nakupina tonova između c i g (cluster). Potom se pojavljuje solist s istim intervalom donoseći u nastavku tonove molskog trozvuka na tonu c. Upravo taj trozvuk je početak i kraj svih događanja prvog stavka (*Allegro*). Karakterizira ga konstantna komunikacija solista i orkestra, kromatske i dijatonske građe, melodijskog i akordičkog načela uz pulsirajuće ritamske obrasce.

Drugi stavak (*Adagio cantabile*) polaganog tempa raste iz dijatonske melodije koja se postepeno zamagljuje. Očituje se nekoliko gradacija, no završava vraćanjem početnoj misli i tonalitetnom središtu.

Treći stavak *Allegro con brio* shvaća se kao ritmička struktura orkestracije. Ključni su gudači koji od početka pulsiraju na tonalitetnom središtu te oponašaju ulogu udaraljki. Solo violončelo započinje svoju dionicu dugi izdržanim tonovima, a prije reprize postoji quasi kadenca.

Prema skladatelju, istinski pokretač svih ideja u koncertu je emocija. Po njemu, polagani stavci imaju krucijalno značenje pa tako i u ovom koncertu. Upravo drugi stavak nositelj je emocionalnog naboja čitavog koncerta.

Ovo je treći koncert u opusu Frane Paraća koji on shvaća kao "osobni dug mom opusu" prema ovom "respektabilnom" instrumentu gudača prema kojima "osjećam posebnu sklonost".

1.19. Ruben Radica

Ruben Radica rođen u Splitu 1931. godine. Pod mentorstvom S. Zlatice završava studij dirigiranja 1957., a godinu dana poslije i studij kompozicije u klasi M. Kelemena. U području kompozicije usavršavao se kod R. Leibowitza (Pariz) i V. Frazzija (Siena). Djeluje na Muzičkoj akademiji u Sarajevu (1959.-1963.) te na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (od 1963.) gdje i deset godina nakon početka rada postaje pročelnikom Teoretsko-pedagoškog odjela.

Predstavnik je avangardnog muzičkog smjera u Hrvatskoj. Protivio se romantičarskim tradicijama. Pod snažnim utjecajem Kelemena i Leibowitza, nastoji stvoriti vlastiti stil s naglaskom na strukturalističku koncepciju. Imao je afinitet spojiti vertikalni i horizontalni način muzičkog mišljenja sto dolazi do izražaja u njegovim kasnijim djelima. Nastojao je ravnopravno modificirati muzičke elemente igre i "asocirati ih u doživljaj negativne i pozitivne akcije". Pet parametara akcije su: trajanje, struktura, boja, registar i dinamika. Njegova najznačajnija djela su: *Četiri dramatska epigrama* za klavirski kvintet (1959., Siena), *Lirske varijacije za orkestar*, *Interferencije 19 i 10*, koncert za orgulje i orkestar *Sustajanje*, kompozicija za klavir i orkestar *Extensio* (1975.)

Concerto abbreviato, za orkestar i obligatni violončelo (1960.)

U prijevodu *Skraćeni koncert* Rubena Radice pokazuje razdoblje u hrvatskoj glazbi kada se osjećalo polako razdaljivanje između starog i novog. Radica traži drugačiju ulogu orkestra što je na koncu rezultiralo sažimanjem glazbenog oblika. Solističku dionicu karakterizira raspjevanost što djelo čini pristupačno širokoj publici. U kasnijim djelima, Radica rabi drugačije skladateljske principe, stoga ovaj koncert djeluje kao suvenir iz njegove rane skladateljske faze.

Koncert je praizveo 1962. u Sarajevu violončelist Vladimir Antolek uz pratnju Sarajevske filharmonije pod ravnanjem dirigenta Teodora Romanića.

1.20. Pavle Dešpalj

Dirigent i skladatelj Pavle Dešpalj rođen je u Blatu na Korčuli 1934. a umro je u Zagrebu 2021. Diplomirao je kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u razredu Stjepana Šuleka. Utemeljitelj je zadarskih Glazbenih večeri u sv. Donatu i Zadarskog komornog orkestra. Bio je dirigent i glazbeni ravnatelj Floridskog simfonijskog orkestra, Opere u Orlandu i Tokyo Geidai filharmonije, šef dirigent Zagrebačke filharmonije i Simfonijskog orkestra HRT-a te ravnatelj glazbenog programa Dubrovačkih ljetnih igara. Tijekom svoje bogate karijere, ravnao je poznatim orkestrima poput Londonske kraljevske filharmonije, Pittsburškog simfonijskog orkestra, Ruskog državnog simfonijskog orkestra, Tokijske filharmonije i drugih. Dobitnik je niza nagrada i priznanja u Hrvatskoj (Nagrada grada Zagreba, Milka Trnina, Porin itd.).

Koncert za violončelo i gudače (2000.)

Koncert za violončelo i gudače Pavla Dešpalja praisveli su čelist Pavle Zajcev i Zagrebački solisti 2001. godine. Koncert stapa elemente poletnosti i zaigranosti s meditativnim ugođajem.

„Prvi stavak (Allegro marciale) ima strog sonatni oblik kojega je prva tema koračničkoga karaktera, a druga, lirski misao zaziva sjećanja na ruske romantične ugođaje. Glavne misli uvijek prvi iznosi solist a orkestar ih zatim ponavlja i razrađuje. Prave velike solističke kadence nema nego postoji nekoliko kraćih solističkih monologa u obliku sažetih kadenca. Strogo klasična repriza bez predaha se ulijeva u efektanu, virtuoznu kodu. Drugi je stavak (Adagio) na neuobičajen način građen u obliku chaconne; radi se o kontemplativnoj glavnoj temi s dvije epizode. Stavak ima prolog i epilog- dok u prvom segmentu violončelo iznosi cijelu temu (koja predstavlja doslovnu inverziju teme prvog stavka), u završnome se prisjeća samo njezinih dijelova. Nakon prologa prve violine ponavljaju glavnu misao i tvore prijelaz u prvu, izražajno bogatiju epizodu, motivički vezanu uz stalni kontrapunkt. Druga, znatno dramatičnija epizoda, strukturalno je drukčija, ali motivički vezana uz glavnu temu. Nakon kraće solističke kadence koja donosi smirenje slijedi epilog u kojemu već spomenuti dijelovi teme psihološki pripremaju nastup završnice (Vivace). Ona je izrađena u obliku rondo kojega temu najprije iznosi violončelo, a prate ga paralelna misao u srednjim te koračnički hod u dubokim gudačima. B- dio (prvo iznesen u violončelu) podsjeća na dopadljive „turske“ ulomke iz Mozartovih koncerata i sonata, a pjevni C- dio razvija i mijenja značaj prve teme prvog stavka. U kodi se u dojmljivom porastu sučeljavaju tri glavne misli stavka, a koncert završava bravuroznim solom violončela.“

1.21. Marko Ruždjak

Marko Ruždjak rođen je 1946. u Zagrebu gdje i umire u veljači 2012. Diplomirao je klarinet (1969.) i kompoziciju (1972.) na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi Mila Cipre.

Usavršavao se u Parizu kod Ive Maleca i Pierrea Schaffera te u Kölnu kod Milka Kelemena. Djelovao je četiri godine kao urednik izdanja Koncertne direkcije Zagreb od 1969. do 1973., potom dvije godine kao voditelj Muzičkog informativnog centra KDZ (1974.-1976.).

Pedagoškim radom bavio se na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i to kao profesor teorijskih predmeta (od 1979.) te profesor kompozicije (1990.). Od 2008. postaje redovitim članom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Dobitnik je brojnih nagrada za svoje djelovanje: Godišnja nagrada Vladimir Nazor, Nagrada Boris Papandopulo Hrvatskog društva skladatelja te Nagrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Esej za cello i orkestar

Esej, za violončelo i komorni orkestar praižveden je na Danima hrvatske glazbe 8. prosinca 1981. u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu. Tada mlada solistica Asja Valčić svirala je sa Zagrebačkom filharmonijom pod ravnanjem Pavla Dešpalja. Zagrebački simfoničari RTZ-a s dirigentom Igorom Kuljerićem i solistom Josipom Stojanovićem djelo su izveli 5. studenog 1982. na Tribini muzičkog stvaralaštva Jugoslavije u Opatiji.

Šesnaest divizioniranih violina, s harfom, u tihoj dinamici, počinju djelo te se izmjenjuju sa skupinom u kojoj s dvije violine i violončelom nastupa i violončelo solo. Tu skupinu autor u partituri označava kao „concertino (prema baroknoj praksi, malom koncertirajućom skupinom). U njoj je istaknuta i dinamički pomno razrađena melodioznost gudača. Nakon tri izmjene ovih dviju skupina, nad continuum viola i violončela, razvija se slobodan razgovor među pojedinačnim instrumentima drvenih puhača, od najvišeg do najdubljeg registra. Tek se nakon njihova zadnjeg suzvučja, u središnjem dijelu skladbe, izdvaja solo violončelo u dugom dahu solističkog espressiva, koji ulazi u dijalog s udaraljka i njihovom ritamskom polifonijom. Linija violončela na svojem putu nailazi potom do duboke podrške posljednje skupine od šest kontrabasa. U završnici skladbe vraćaju se šesnaesterostruke violine koje, izmjenjujući se s concertinom i solo violončelom, zaključuju djelo u glissandu prema otvorenom prostoru zvuka.

Ulogu solista u skladbi objasnio je skladatelj: „U suvremenoj glazbi, individualizacijom tempa (...) pojedinac nije podređen cjelokupnom izvođačkom kolektivu, nego djeluje samostalno, ne kao solist, nego kao individua koja s ostalim slobodnim pojedincima, i sama slobodno djeluje. Takav odnos, ako je valjano planiran i realiziran, razumljiv je i poticajan i za slušatelja.“

Krešimir Seletković: Koncert za violončelo, klavir i gudački orkestar

1.22. Berislav Šipuš

Berislav Šipuš rođen je 1958. u Zagrebu. Studij kompozicije završava 1987. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi prof. Stanka Horvata. Nadalje se usavršavao kod Gilberta Bosca te François–Bernarda Machea i Iannisa Xenakisa. Djelovao je kao korepetitor Baleta HNK u Zagrebu i u Bermuda Civic Balet, nastavnik teorije glazbe na GU Elly Bašić u Zagrebu, producent u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog. Deset godina surađivao je s Teatro alla Scalom u Milanu kao korepetitor i dvije godine kao dirigent orkestra produkcijama Baleta. Pedagoški rad na Muzičkoj akademiji u Zagrebu započinje 2005. prvo kao izvanredni, a četiri godine kasnije kao redovni profesor na odsjeku za kompoziciju i glazbenu teoriju.

Bio je producent i umjetnički direktor značajnih glazbenih događanja u Hrvatskoj poput Muzičkog biennala Zagreb i Osorskih glazbenih večeri. Obnašao je dužnost ravnatelja Zagrebačke filharmonije i umjetnički voditelj ansambla Cantus, čijim počasnim umjetničkim voditeljem postaje 2012. Od 2007. vodi Hrvatski komorni orkestar. Obnašao je i dužnost zamjenika ministrice kulture (2011.-2015.), a od 2015. i ministar kulture. Dobitnik je brojnih nagrada za svoja djela.

Ad Te... concertino za cello i gudače (2010.)

Za djelo Ad Te... concertino za cello i gudače, skladatelj kaže sljedeće: „Pisan je u vrijeme kada je moj otac polako, ali neumitno odlazio s ovoga Svijeta. Stoga je cijela skladba prožeta temama i motivima dramatičnih, pa i teških prizvuka, a sam naslov simbolički dolazi iz jedne molitve, sa njezinog samog početka.....,k Tebi, prema Tebiuzdižem svoje oči, svoj

glas ...“. Skladba je bila naručena od Andreja Petrača, slovenskog violončelističkog virtuozu i dragog prijatelja, i Komornog gudačkog orkestra Slovenske filharmonije, u povodu 20 godina utemeljenja tog vrsnog ansambla, te u povodu 10 godina od prve koncertne sezone tog ansambla u Nacionalnoj galeriji Slovenije. Andreju Petraču i Komornom gudačkom orkestru Slovenske filharmonije ide i posveta ovog Concertina. Concertino je oblikovno zamišljen kao jednostavačno djelo, s tri veća i međusobno bitno različita odsjeka :

- 1.) Skladbu otvara zapravo Cadenza solo instrumenta, koji je ritmiziran ostinatom kojeg izvodi gudački ansambl
- 2.) Drugi dio realiziran je u gustom polifonom tkivu, gdje se linije gudačkog ansambla sukobljuju s kontralinijom solo violoncella
- 3.) Treći je dio Koral, homofone akordičke strukture kojeg izvodi gudački ansambl, dok se solo violoncello javlja s melodijskim linijama koje su poput komentara naspram glavne linije. Slijedi Coda u kojoj solo dionice viole, druge violine i prve violine svojim ritamskim pulsiranjem i pokretom prema najvišim registrima simbolički, pa i metaforički podsjećaju na ritam ljudskog srca koji se polako gasi ... a solo violoncello će na tom zamirućem ostinatu ispjevati svoju zadnju melodiju, spuštajući se do krajnjih granica dubokog registra.“

Concertino je 2012. godine nagrađen nagradom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.“

1.23. Stjepan Šulek

Stjepan Šulek (Zagreb, 1914.- 1986.) svoju umjetničku djelatnost započinje isprva kao violinist (studirao u klasi Vaclava Humla), dok kompoziciju izučava samostalno uz pomoć Blagoja Berse. Svoja skladateljska djela nije odmah ustupio javnosti što pokazuje njegovu samokritičnost. Smatramo ga isključivo skladateljem instrumentalnih djela, rjeđe se bavio vokalnim vrstama. Pisao je simfonijska, scenska, instrumentalna, vokalna i scenska djela. Napisao je osam simfonija, deset koncerata za solističke instrumente uz pratnju orkestra te četiri orkestra za orkestar. Autor je i dvaju opera- *Koriolan* i *Oluja*. Inspiraciju za rijetka vokalna djela Šulek pronalazi u stihovima Cesarićeve poezije. Zanimljivo je njegovo djelo za zbor a cappella *Bašćanska ploča*. Nije bio sklon djelima davati programna tumačenja, no neka imaju naznake programnosti (II. simfonijska- *Eorica*, Koncert za orgulje i orkestar- *Memento*).

Njegov skladateljski stil možemo opisati kao „barokno naslijeđe s romantičnom sadržajnošću“ (Njirić, N. (1986). In memoriam: Stjepan Šulek (1914-1986). *Sveta Cecilija: časopis za sakralnu glazbu*, 56(1-2), 36-36.). Izbjegava avangardno eksperimentiranje često za glazbu dvadeset stoljeća, kao i folklorni izričaj. Osim toga, često je dolazio u sukobe s avangardnim skladateljima dvadesetog stoljeća zbog svog konzervativnog stajališta. Šulek kao neoklasicist, piše djela klasičnog organizacijskog oblika sa baroknim materijalom.

Predaje kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu od 1947. Dobitnik je Nagrade „Vladimir Nazor“ za životno djelo 1973. Umro je u siječnju 1986. Zanimljiv je podatak da je na dan kad je umro Zagrebačka filharmonija izvodila njegovu III. simfoniju. Po njemu je nazvana Nagrada „Stjepan Šulek“ koja se dodjeljuje mladim skladateljima.

Koncert za violončelo

„Šulekov Koncert za violončelo i orkestar otvara središnje razdoblje skladateljeva stvaralaštva. Prema dataciji na završnoj stranici partiture (1949.), možemo ga smjestiti u zanimljivo poslijeratno razdoblje, u kojemu se profilira s jedne strane socrealistički javni okvir, dočim se, s druge strane, u samozatajnoj šutnji sveučilišta, akademijā i drugih kulturnih institucija javljaju i ovakvi, drukčiji individualni glasovi umjetnika.

Na način sukladan ruskome formalizmu (premda s njime ne dijeli i ideološki okvir) Šulek piše odvjetak klasičnoga koncerta. Odlikuje ga stilska jasnoća, preglednost forme i inventivno korištenje uobičajenih formalnih obrazaca. Harmonijski se jezik katkad kreće po rubu tonaliteta, ipak ga nigdje ne prekoračući. Mnoga vrlo disonantna mjesta uvijek nalaze logičan put razrješenja prema tonalitetno orjentiranim strukturama. Kao zanimljivosti ovoga koncerta svakako valja istaknuti neuobičajen i nadahnut spori uvod u prvi stavak te osobenu primjenu forme *passacaglie* u završnome stavku.

Premda je partitura napisana sigurnom rukom i vrlo minuciozno, ipak u prvom stavku Šulek na nekoliko mjesta mijenja instrumentaciju puhača. Ove sam izmjene uzeo u obzir i uvrstio ih u ovo izdanje.“ (Mladen Tarbuk, 2014.)

ZAKLJUČAK

Najvažnije što se da zaključiti iz ovoga rada jest da koncerata za violončelo hrvatskih skladatelja ima više nego što bi čovjek pomislio.

Također bi bilo važno izdvojiti i ove koncerte iz cijele skupine: Šulek, Bjelinski, Dešpalj, Radica, Malec, Šipuš, Kelemen, Ruždjak i Tkalčić. Ove koncerte sam izdvojio zbog njihove važnosti, što umjetničke, što tehničke, te smatram da bi svakako trebali postati repertoarna djela i češće se izvoditi na našoj akademiji i općenito u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Kuntarić, Marija. Pripjev. U: Kovačević, Krešimir (gl. ur.). Muzička enciklopedija, 1. svezak. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977
2. Kuntarić, Marija. Pripjev. U: Kovačević, Krešimir (gl. ur.). Muzička enciklopedija, 2. svezak. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977
3. Kuntarić, Marija. Pripjev. U: Kovačević, Krešimir (gl. ur.). Muzička enciklopedija, 3. svezak. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977

Internetski izvori:

<https://www.hds.hr/popis-clanova/>

<https://www.cantus.hr/index.php?opt=shop&lang=hr>

<http://www.mala-scena.hr/home/biografije/z/zoran-juranic.aspx>

Podatke o izvedbama djela hrvatskih skladatelja i ustupanje digitalizirane građe (programske knjižice koncerata održanih u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog) omogućio je Muzički informativni centar Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog, *Središnji informacijski sustav hrvatskog glazbenog života Quercus*, 26. svibnja 2022.

Koncert	Mjesto izvedbe	Vrijeme izvedbe	Solist	Ansambl	Dirigent
Bruno Bjelinski: Koncert za violončelo br.1	Zagreb, KDVL	7.2.1979.	Valter Dešpalj	Zagrebački simfoničari	Oskar Danon
Bruno Bjelinski: Koncert za violončelo br.1	Zagreb, KDVL	12.12.2002.	Genadij Antonov	Simfonijski orkestar HRT-a	Tonči Bilić
Bruno Bjelinski: Koncert za violončelo br.1	Beč, Austrijska nacionalna biblioteka (Camineum-Saal)	24.11.2013.	Monika Leskovar	Varaždinski komorni orkestar	-
Srećko Bradić: Koncert za violu, violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	6.6.2002.	Dragan Rucner (viola), Snježana Rucner (violončelo)	Simfonijski orkestar HRT-a	Giordano Bellincampi
Željko Brkanović: Ricercari za 2 violončela i orkestar	Opatija, Dvorana Hotela Kvarner	4.11.1986.	Asja Valčić i Igor Škerjanec	Simfonijski orkestar Radio televizije Zagreb	Vladimir Kranjčević
Željko Brkanović: Ricercari za 2 violončela i orkestar	Zagreb, KDVL	20.11.1986.	Asja Valčić i Igor Škerjanec	Simfonijski orkestar Radio televizije Zagreb	Vladimir Kranjčević
Željko Brkanović: Ricercari za 2 violončela i orkestar	Zagreb, KDVL	22.1.1993.	Tanja Andreić i Bojan Lhotka	Zagrebačka filharmonija	Shuya Okatsu

Pavle Dešpalj: Koncert za violončelo i gudače	Zagreb, HGZ	17.4.2001.	Pavle Zajcev	Zagrebački solisti	
Pavle Dešpalj: Koncert za violončelo i gudače	Varaždin, HNK Varaždin	25.5.2003.	Monika Leskovar	Varaždinski komorni orkestar	Pavle Dešpalj
Pavle Dešpalj: Koncert za violončelo i gudače	Dubrovnik, Knežev dvor	9.10.2003.	Vanda Cobenl- Đanić	Dubrovački simfonijski orkestar	Pavle Dešpalj
Pavle Dešpalj: Koncert za violončelo i gudače	Pula, Dom hrvatskih branitelja	4.11.2004.	Zlatko Rucner	Zagrebački solisti	
Pavle Dešpalj: Koncert za violončelo i gudače	Zagreb, KDVL	16.2.2015.	Andrej Petrač	Cantus Ansambl	Dian Čobanov
Pavle Dešpalj: Koncert za violončelo i gudače	Zagreb, HAZU	12/2017.	Kajana Pačko	Zagrebački solisti	
Toma Prošev: Koncert za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	24.11.1988.	Mineo Hayashi	Simfonijski orkestar HRT-a	Igor Gjadrov
Boris Papandopulo: Dvostruki koncert za violonu i cello	Zagreb, KDVL	14.12.2012.	Martin Draušnik (violina) i Smiljan Mrčela (violončelo)	Zagrebačka filharmonija	Martin Sieghart

Milko Kelemen: Changeant za violončelo i orkestar	Zagreb, HNK	8.5.1971.	Zagrebačka filharmonija	Siegfried Palm	Lovro pl. Matačić
Milko Kelemen: Drammatico za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	19. 4. 1985.	Zagrebački simfoničari Radio televizije Zagreb	Ksenija Janković	Uroš Lajović
Milko Kelemen: Drammatico za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	26. 5. 1994.	Jadranka Gašparović	Simfonijski orkestar Hrvatske radiotelevizije	Igor Kuljerić
Milko Kelemen: Drammatico za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	22.5.1998.	Racheli Galay	Zagrebačka filharmonija	Pavle Dešpalj
Božidar Kunc: Triptihon za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	29.4.2004.	Monika Leskovar	Simfonijski orkestar HRT-a	Mladen Tarbuk
Anđelko Klobučar: Concerto Grosso za violinu, violu, violončelo i gudački orkestar	Zagreb, KDVL (Mala dvorana)	27.4.2007.	Jože Haluza (violina), Milan Čunko (viola), Krešimir Lazar (violončelo)	Varaždinski komorni orkestar	Ivan Repušić

Stanko Horvat: Ljetni diptih	Zagreb, KDVL	11.11.2000.	Jadranka Gašparović	Simfonijski orkestar HRT-a	Mladen Tarbuk
Stanko Horvat: Ljetni diptih	Zagreb, KDVL	16.10.2021.	Jadranka Gašparović	Simfonijski orkestar Muzičke akademije u Zagrebu	Nikša Bareza
Stanko Horvat: Ljetni diptih	Zagreb, KDBB	17.10.2021.	Janko Franković	Simfonijski orkestar Muzičke akademije u Zagrebu	Pavle Zajcev
Rudolf Matz: Elegija i humoreska za violončelo i gudače	Zagreb, KDVL	3.3.1979.	Iboyla Farago	Zagrebačka filharmonija	Pavle Dešpalj
Rudolf Matz: Elegija i humoreska za violončelo i gudače	Zagreb, KDVL	18.4.2019.	Monika Leskovar	Simfonijski orkestar HRT-a	Enrico Dindo
Ivo Malec: Arc-en- cello za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	24.2.2005.	Philippe Muller	Simfonijski orkestar HRT-a	Nikša Bareza
Berislav Šipuš: Ad te... concertino za violončelo i gudački orkestar	Osor	26.7.2012.	Andrej Petrač	Komorni gudački orkestar Slovenske filharmonije	
Berislav Šipuš: Ad te...	Zagreb, HGZ	20.4.2015.	Andrej Petrač	Komorni gud. ork. Sl. filh.	

Frano Parać: Koncert za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	11.6.2015.	Monika Leskovar	Simfonijski orkestar HRT-a	Enrico Dindo
Adalbert Marković: Lirska bagatela	Zagreb, Kazalište Komedija	27.10.2013.	Zlatko Rucner	Tamburaški orkestar KUD-a Gaj	Krešimir Račić
Ruben Radica: Concerto abbreviato za orkestar i obligatni violončelo	Zagreb, KDVL	17.12.1975.	Ciril Škerjanec	Simfonijski orkestar HRT-a	Milan Horvat
Ruben Radica: Concerto abbreviato za orkestar i obligatni violončelo	Zagreb, KDVL	5.1.1979.	Bojan Lhotka	Zagrebačka filharmonija	Mladen Bašić
Ruben Radica: Concerto abbreviato za orkestar i obligatni violončelo	Opatija, Dvorana Hotela Imperial	15.11.1997.	Mihovil Karuza	Simfonijski puhački orkestar Oružanih snaga Republike Hrvatske	Mladen Tarbuk
Ruben Radica: Concerto abbreviato za orkestar i obligatni violončelo	Zagreb, KDVL	14.10.2021.	Branimir Pustički	Simfonijski orkestar HRT-a	Philipp von Steinaecker
Marko Ruždjak: Esej, za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	8.12.1981.	Asja Valčić	Zagrebačka filharmonija	Pavle Dešpalj

Marko Ruždjak: Esej, za violončelo i orkestar	Zagreb, KDVL	18.2.2016.	Branimir Pustički	Simfonijski orkestar HRT-a	Enrico Dindo
Stjepan Šulek: Koncert za violončelo i orkestar	Zagreb, Koncertna dvorana Istra	13.11.1950.	Antonio Janigro	Zagrebačka filharmonija	Milan Horvat
Stjepan Šulek: Koncert za violončelo i orkestar	Zagreb, Koncertna dvorana Istra	16.11.1973.	Valter Dešpalj	Zagrebačka filharmonija	Mladen Bašić
Juro Tkalčić: Koncert za violončelo i orkestar u a-molu, op. 10	Zagreb, Studio Zvonimir Bajsić	21.5.2015.	Branimir Pustički	Simfonijski orkestar HRT-a	Robert Homen
Davor Bobić: Gideon	Varaždin	2012.	Krešimir Lazar	Varaždinski komorni orkestar	Pavle Dešpalj
Davor Bobić: Koncert za violončelo i orkestar	Dubrovnik, Knežev dvor	2022.	Vid Veljak	Dubrovački simfonijski orkestar	Marc Tardue

ZAHVALA

Ovim putem htio bih se zahvaliti svima koji su svojim nesebičnim radom i savjetima pomogli kako bih napisao ovaj završni rad: prof. Monika Leskovar, prof. Branimir Pustički, prof. Berislav Šipuš, prof. Tomislav Oliver, prof. Pavle Zajcev, kolega Dubravko Palanović, kolegica Ana Tutić (Hochschule für Musik Freiburg), Muzički Informativni Centar KDVL, Ana Vidić (Glazba HRT).